

De Nationale Olieslachtoffer-tellingen van februari 1985 en '86.

NATIONAL BEACHED BIRD SURVEYS, FEBRUARY 1985 AND 1986.

C.J. Camphuysen, Nederlands
Stookolieslachtoffer-Onderzoek,
Zaandam.

Inleiding

Traditiegetrouw werden in februari 1985 en '86 landelijke tellingen van olieslachtoffers op de kust georganiseerd door het Nederlands Stookolieslachtoffer-Onderzoek (NSO). Hierbij worden op een zo groot mogelijk deel van de kust alle kadavers geteld en gemerkt. De resultaten van deze beide tellingen zijn in deze publicatie samengevat.

De onderhavige tellingen zijn respectievelijk de 20e en 21e telling in een vrijwel ononderbroken reeks vanaf 1965 (Camphuysen 1985). Sinds 1972 zijn deze tellingen een onderdeel van de door de Royal Society for the Protection of Birds (RSPB) gecoördineerde internationale telling. Helaas zal de RSPB na 1986 geen olieslachtoffertellingen meer organiseren (Stowe in litt.). Deense onderzoekers, georganiseerd in de Oliefuglegrupper (Dansk Ornitologisk Forening), zullen met ingang van 1987 de coördinatie van de internationale telling overnemen. Zoals het er nu uitziet zal het onderzoek in de nabije toekomst tot het continent beperkt blijven.

Materiaal en methode

Rondom het weekeinde van 23/24 februari 1985 werden tellingen over een totale kustlengte van 339 kilometer gehouden. In tabel 1a is de verdeling van de afgelegde kilometers over de verschillende deelgebieden gepresenteerd.

De nationale telling van 22/23 februari 1986 leverde gegevens over in totaal 280 kilometer strand op. In tabel 1b is voor 1986 de regionale verdeling van het telwerk opgenomen.

Zowel de telmethode als de wijze waarop de gegevens werden verwerkt zijn identiek aan die in voorgaande jaren (Camphuysen 1985). De Nederlandse kust werd ten behoeve van het onderzoek onderverdeeld in de volgende deelgebieden:

deelgebied	kustlengte	traject
I	116 km	Zeeuwsche en Zuidhollandse Eilanden (Cadzand - Nieuwe Waterweg)
II	62 km	Zuidhollandse kust (Hoek van Holland - IJmuiden)
III	60 km	Noordhollandse kust (IJmuiden - Den Helder)
IV	93 km	Texel, Vlieland, Griend
V	148 km	Terschelling, Ameland, Schiermonnikoog, Rottum
VI	192 km	waddenkust Noord-Holland, Friesland en Groningen, inclusief de Afsluitdijk.

Weersomstandigheden

Beide tellingen vallen in relatief strenge winters. In 1985 vroor het van begin januari tot in maart vaak streng en bleven de Nederlandse binnenwateren

coastal section km surveyed	I 80	II 37½	III 38½	IV 62	V 26	VI 95	total 339	%-oiled
a								
divers	17	2	4	3	1	1	28	67.8-71.4 %
grebes	123	27	143	70	18	69	450	31.8-43.5 %
Fulmar	2	-	2	4	5	1	14	57.1 %
Gannet	1	-	4	1	-	-	6	100.0 %
C/Shag	4	1	-	-	-	-	5	20.0-80.0 %
Eider	14	-	10	217	116	123	480	11.7-20.2 %
scoters	60	1	8	36	18	18	141	46.1-52.5 %
other seaduck	22	-	8	8	7	6	51	7.8-19.6 %
other wildfowl	167	14	64	107	119	124	595	11.1-22.2 %
waders	573	24	116	294	174	50	1231	10.2-22.7 %
Larus-gulls	145	20	85	108	73	58	489	17.0-45.6 %
Kittiwake	50	7	26	37	12	5	137	62.0-83.2 %
Razorbill	7	1	16	24	6	-	54	83.3-94.4 %
Guillemot	140	35	213	232	49	13	682	70.0-81.1 %
Puffin	-	-	-	-	-	-	-	-
other auks	-	-	1	3	1	-	5	100.0 %
others	224	18	166	58	17	36	519	14.6-24.3 %
total number (n)	1549	150	866	1202	616	504	4887	25.9-38.8 %
n/km	19.4	4.0	22.5	19.4	23.7	5.3	14.4	

coastal section km surveyed	I 85½	II 40	III 26	IV 16½	V 50½	VI 61½	total 280	%-oiled
b								
divers	4	1	1	1	2	4	13	61.5-76.9 %
grebes	15	1	2	1	2	2	23	21.7-69.6 %
Fulmar	6	3	3	-	7	1	20	50.0-60.0 %
Gannet	3	1	2	-	-	2	8	87.5-100. %
C/Shag	-	-	-	-	-	2	2	0 %
Eider	2	-	1	3	41	27	74	8.1-43.2 %
scoters	76	4	10	9	24	23	146	52.0-73.9 %
other seaduck	2	-	-	-	-	-	2	0 %
other wildfowl	22	6	7	224	61	33	353	2.5-13.0 %
waders	144	6	53	62	43	115	423	1.4-20.1 %
Larus-gulls	59	24	12	23	64	48	230	21.7-49.1 %
Kittiwake	56	21	8	-	12	9	106	61.3-83.9 %
Razorbill	21	14	9	3	8	3	58	82.7-93.1 %
Guillemot	109	53	50	5	56	37	310	71.9-86.8 %
Puffin	-	1	-	-	-	-	1	0-100. %
other auks	-	-	-	-	-	-	-	-
others	25	-	1	2	3	38	69	4.5-71.6 %
total number (n)	544	135	159	333	323	344	1838	28.1-48.7 %
n/km	6.4	3.4	6.1	20.2	6.4	5.6	6.6	

tabel 1. Resultaten van de nationale februari-telling in (a) 1985 en (b) 1986; vondsten per deelgebied en het percentage met olie bevuilde kadavers.
table 1. Results of national February-surveys in (a) 1985 and (b) 1986; beached birds per coastal section and the proportion of corpses found being oil-fouled.

SOORT	1985	1986	SPECIES
duiker spec.	8	2	<i>Gavia species</i>
Roodkeelduiker	20	11	<i>Gavia stellata</i>
fuut spec.	1	-	<i>Podiceps species</i>
Fuut	424	19	<i>Podiceps cristatus</i>
Roodhalsfuut	10	3	<i>Podiceps grisegena</i>
Kuifduiker	2	-	<i>Podiceps auritus</i>
Dodaars	13	1	<i>Tachybaptus ruficollis</i>
Noordse Stormvogel	14	20	<i>Fulmarus glacialis</i>
Jan van Gent	6	8	<i>Sula bassana</i>
Aalscholver	5	2	<i>Phalacrocorax carbo</i>
Blauwe Reiger	3	2	<i>Ardea cinerea</i>
zwaan spec.	1	-	<i>Cygnus species</i>
Knobbelzwaan	4	-	<i>Cygnus olor</i>
Wilde Zwaan	1	-	<i>Cygnus cygnus</i>
gans spec.	2	2	<i>goose species</i>
Rotgans	42	16	<i>Branta bernicla</i>
Brandgans	3	-	<i>Branta leucopsis</i>
Rietgans	2	-	<i>Anser fabalis</i>
Grauwe Gans	6	-	<i>Anser anser</i>
eend spec.	21	1	<i>duck species</i>
Bastaardeend	4	-	<i>Anas platyrhynchos (domestic)</i>
Wilde Eend	50	8	<i>Anas platyrhynchos</i>
Wintertaling	17	3	<i>Anas crecca</i>
Smient	9	5	<i>Anas penelope</i>
Krakeend	5	-	<i>Anas strepera</i>
Pijlstaart	17	22	<i>Anas acuta</i>
Slobeend	-	4	<i>Anas clypeata</i>
Toppereend	80	235	<i>Aythya marila</i>
Kuifeend	61	6	<i>Aythya fuligula</i>
Tafeleend	18	3	<i>Aythya ferina</i>
Brilduiker	43	15	<i>Bucephala clangula</i>
Eidereend	480	74	<i>Somateria mollissima</i>
Zwarte Zeeëend	126	142	<i>Melanitta nigra</i>
Grote Zeeëend	15	4	<i>Melanitta fusca</i>
Middelste Zaagbek	43	2	<i>Mergus serrator</i>
Grote Zaagbek	7	-	<i>Mergus merganser</i>
Nonnetje	1	-	<i>Mergus albellus</i>
Bergeend	210	33	<i>Tadorna tadorna</i>
Waterhoen	52	-	<i>Gallinula chloropus</i>
Meerkoet	415	40	<i>Fulica atra</i>
steltloper spec.	146	1	<i>wader species</i>
Scholekster	655	337	<i>Haematopus ostralegus</i>
Kievit	10	2	<i>Vanellus vanellus</i>
Zilverplevier	36	29	<i>Pluvialis squatarola</i>
Goudplevier	1	-	<i>Pluvialis apricaria</i>
Steenloper	44	-	<i>Arenaria interpres</i>
Bontbekplevier	1	-	<i>Charadrius hiaticula</i>
Wulp	97	21	<i>Numenius arquata</i>
Regenwulp	1	-	<i>Numenius phaeopus</i>
Rosse Grutto	9	3	<i>Limosa lapponica</i>
Tureluur	130	13	<i>Tringa totanus</i>
Watersnip	1	-	<i>Gallinago gallinago</i>
Houtsnip	9	1	<i>Scolopax rusticola</i>
Kemphaan	1	-	<i>Philomachus pugnax</i>
Kanoetstrandloper	24	2	<i>Calidris canutus</i>

SOORT	1985	1986	SPECIES
Paarse Strandloper	1	1	<i>Calidris maritima</i>
Bonte Strandloper	55	12	<i>Calidris alpina</i>
Drieteenstrandloper	10	1	<i>Calidris alba</i>
Kluut	1	-	<i>Recurvirostra avosetta</i>
Middelste Jager	-	6	<i>Stercorarius pomarinus</i>
Kleine Jager	1	-	<i>Stercorarius parasiticus</i>
meeuw spec.	29	19	<i>Larus species</i>
Grote Burgemeester	-	2	<i>Larus hyperboreus</i>
Grote Mantelmeeuw	22	26	<i>Larus marinus</i>
Kleine Mantelmeeuw	5	3	<i>Larus fuscus</i>
Zilvermeeuw	212	109	<i>Larus argentatus</i>
Stormmeeuw	117	51	<i>Larus canus</i>
Kokmeeuw	100	17	<i>Larus ridibundus</i>
Dwergmeeuw	6	3	<i>Larus minutus</i>
Drieteenmeeuw	137	106	<i>Rissa tridactyla</i>
alk/zeekoet	3	-	<i>auk species</i>
Alk	54	58	<i>Alca torda</i>
Zeekoet	682	310	<i>Uria aalge</i>
Kleine Alk	2	-	<i>Alle alle</i>
Papegaaiduiker	-	1	<i>Fratercula arctica</i>
ongedetermineerd	35	21	unidentified
uil spec.	2	-	<i>owl species</i>
Velduil	2	-	<i>Asio flammeus</i>
Ransuil	1	-	<i>Asio otus</i>
Sperwer	-	1	<i>Accipiter nisus</i>
Torenvalk	4	-	<i>Falco tinnunculus</i>
duif spec.	3	-	<i>pigeon species</i>
Postduif	8	6	<i>domestic pigeon</i>
Holenduif	1	-	<i>Columba oenas</i>
Turkse Tortel	2	-	<i>Streptopelia decaocto</i>
Fazant	-	1	<i>Phasianus colchius</i>
zangvogel spec.	23	-	<i>Passerine species</i>
Merel	6	3	<i>Turdus merula</i>
Koperwiek	12	-	<i>Turdus iliacus</i>
Kramsvogel	17	1	<i>Turdus pilaris</i>
Spreeuw	7	1	<i>Sturnus vulgarus</i>
Sneeuwgorz	1	-	<i>Plectrophenax nivalis</i>
Zwarte Kraai	1	-	<i>Corvus corone corone</i>
Roek	1	-	<i>Corvus frugilegus</i>

tabel 2. Gevonden vogelsoorten en aantallen, nationale februaritellingen in 1985 en 1986.

table 2. Birdspecies and numbers found, national beached bird surveys, February 1985 and 1986.

lange tijd dichtgevroren. Een tweetal duidelijke vorstperioden is te onderscheiden: van begin tot eind januari en van half februari tot in maart. In 1986 viel de belangrijkste vorstperiode tamelijk laat: van begin februari tot half maart. Ook nu vrozen de binnenwateren volledig dicht. Het IJsselmeer lag in 1985 en '86 gedurende respectievelijk 44 en 37 dagen geheel dicht (Ijskaarten dienst Getijdewateren, Rijkswaterstaat, Den Haag).

Resultaten

Februari 1985

Precies de helft van de kust werd onderzocht, terwijl een gunstige spreiding van de tellingen over de deelgebieden werd bereikt (tabel 1a). Alleen het tellwerk op de oostelijke waddeneilanden bleef wat achter (17% onderzocht, n = 148 km). Tijdens deze telling werd een enorme soortenvariatie en een zeer groot aantal vogels werd vastgesteld (76 vogelsoorten, 14.4/km), waaronder vele vorst- maar ook olieslachtoffers. De talrijkste soorten dit jaar waren de Zeekoet *Uria aalge* (13.9%, n = 4887), Scholekster *Haematopus ostralegus* (13.4%) en Eidereend *Somateria mollissima* (9.8%). Talrijk waren voorts de Fuut *Podiceps cristatus* (8.7%), Bergeend *Tadorna tadorna* (4.3%), Meerkoeit *Fulica atra* (8.5%) en de Zilvermeeuw *Larus argentatus* (4.3%). In tabel 1a zijn de vondsten per deelgebied gerangschikt en is voor de voornaamste groepen en soorten het percentage met olie besmeurde kadavers gegeven. Een volledige soortenlijst is uitgewerkt in tabel 2.

Februari 1986

Bijna de helft van de kust (42%, n = 670 km) werd op dode vogels onderzocht, weer met een vrij goede spreiding over de deelgebieden (tabel 1b). Alleen deelgebied IV (Texel en Vlieland) werd nu vrij slecht bezocht (18%, n = 93 km). Dit jaar werden wat kleinere aantallen dode vogels aangetroffen (6.6/km) en het aantal verschillende soorten was aanmerkelijk kleiner dan het voorafgaande jaar (52 soorten). De drie talrijkste soorten in 1986 waren de Scholekster (18.3%), Zeekoet (16.9%) en de Toppereend *Aythya marila* (12.8%). Deze laatste soort is nog niet eerder zo talrijk geweest tijdens dergelijk onderzoek en het grote aantal maakt dan ook deel uit van een bijzonder incident. Vooral in de westelijke waddenzee, met name op Texel en de Afsluitdijk, kwamen deze winter duizenden Toppereenden (als gevolg van de kou ?) om het leven.

Opvallend aan deze telling is ook het zestal Middelste Jagers *Stercorarius pomarinus* (tabel 2). Het zijn de laatste resten van wat een omvangrijke stranding is geweest, die heeft plaatsgevonden in november en december 1985. Aansluitend op een ongekend omvangrijke invasie van deze doorgaans zo schaarse soort werden in Nederland meer dan 170 dode exemplaren aangetroffen.

Ondanks de strenge en langdurige vorst in 1986 zijn zowel de Fuut als de Meerkoeit (respectievelijk 19 en 40 exemplaren) weinig gevonden. Van de steltlopers was alleen de Scholekster ruim vertegenwoordigd.

In de tabellen 1b en 2 zijn de vondsten van 1986 overzichtelijk uitgewerkt.

Discussie

De tellingen van februari 1985 en '86 vielen beide in relatief strenge winters en de resultaten wijzen daar ook op. Verschillende soorten typische 'winter-slachtoffers', zoals de Fuut, duikeenden, steltlopers, meeuwen en de Meerkoeit, zijn ruim vertegenwoordigd. Niettemin verschillen deze beide tellingen onderling sterk. Het zeer grote aantal dode vogels en de enorme soortenrijkdom daarbij in 1985 herinnert aan de telresultaten in strenge winters als 1978/79 en 1981/82 (Camphuysen 1982, - 1985). Net als in genoemde winters, kwamen grote aantallen Meerkoeiten en Futen om het leven en feitelijk liet geen van de andere 'winter-vogels' zich dienaangaande onbetuigd. In 1986 was het winter-effect beduidend minder evident en het is eigenlijk alleen 'dankzij' de Toppereenden in de westelijke waddenzee dat deze telling zich wat betreft de vondsten op het strand in de rij van koude winters mag scharen. De oorzaak van deze verschillen is heel wat minder eenvoudig aan te wijzen dan op het eerste gezicht wellicht lijkt, maar het is niet in de lijn van deze publicatie om daarop diep in te gaan. Omdat we inmiddels kunnen beschikken over vier goed gedocumenteerde 'strenge' winters (1978/79, 1981/82, 1984/85 en 1985/86), althans waar het gaat om vogelsterfte en strandingen op onze kust, zou in de nabije toekomst eens een uitvoerige verge-

lijking van de telresultaten (en heersende omstandigheden) gemaakt moeten worden.

Na de vele voorafgaande nationale tellingen zijn de resultaten van die in 1985 en '86 niet direct verrassend. Zo is de verdeling van de vondsten over de kust al jaren lang dezelfde: incidentele strandingen (zoals de Toppereenden op Texel) daargelaten, zijn de kilometergemiddelden over de gehele Noordzeekust ongeveer gelijk en wordt in het waddengebied (deelgebied VI) een lager gemiddelde vastgesteld. Wat zich de laatste jaren evenwel steeds vaker manifesteert, is het uit de toon vallende telresultaat in deelgebied II, tussen Hoek van Holland en IJmuiden. Het ligt voor de hand te veronderstellen dat het in dit deelgebied vaak zo opvallend lage kilometergemiddelde wordt veroorzaakt doordat juist dit deel van onze kust zo geweldig populair is bij dagjesmensen en intensief wordt gebruikt voor recreatieve activiteiten.

Indertijd is voor een aantal soorten over een reeks van tellingen berekend of er sprake was van toe-, afnemende of stabiele aantallen kadavers op de kust (Camphuysen 1985). Voor een tweetal kustgebonden groepen (duikers en zeeëenden), drie pelagische soorten (Drieteenmeeuw *Rissa tridactyla*, Alk Alca torda en Zeekoet) en ter vergelijking ook voor de meeuwen van het geslacht *Larus* werden de telresultaten uit de jaren 1965-84 nagegaan. Nu, bij de twee meest recente tellingen, bleven de duikers, aansluitend op de gevonden trend, weer schaars (in 1985 en '86 respectievelijk 0.08 en 0.04/km), maar de zeeëenden waren iets talrijker dan de laatste jaren het geval was (resp. 0.41 en 0.51/km). Vermoedelijk mede als gevolg van de kou waren de *Larus*-meeuwen, vooral in 1985, sterk vertegenwoordigd (resp. 1.44 en 0.76/km). De Drieteenmeeuw was nu weer iets minder algemeen (resp. 0.40 en 0.37/km) dan de laatste jaren gebruikelijk was geworden, maar nog steeds wordt deze soort in veel grotere aantallen aangetroffen dan in de zestiger en zeventiger jaren. Het aantal Alken was nu niet bijzonder groot (resp. 0.16 en 0.22/km), maar de Zeekoet werd wederom in grote aantallen aangetroffen (resp. 2.02 en 1.05/km). Het is vooral door deze soort dat het percentage olieslachtoffers in het totaal aan vondsten wordt opgeschroefd; overigens waren olieslachtoffers tijdens geen van beide tellingen bijzonder talrijk.

Medewerkers

Van de volgende personen/verenigingen werd een bijdrage in de vorm van telgegevens ontvangen, waarvoor bij deze mijn welgemeende dank.
(1985) F.Benjaminzen, K.Borrius, C.J. & E.A.M.Camphuysen, K.van Dijk, J.A.Dijkhuizen, W.Eikelboom, A. & F.van den Ende, K.Engelen, J.Freyer, M.Geertsma, J.Goedbloed, H.J., J.D. & V.van de Graaf, S.Hart, E.van Hijum, L. & J.ten Hoorn, R.van Houwelingen, G.Keyl, H.Koffijberg, F.J.Maas, H.Manuel, J.W.van der Meulen, D.Nauta, N.J.N. Voorne, M.Oerlemans, J.E.den Ouden, M.Platteeuw, A.Poppe, T.Postma, D.Roos, A.van der Spoel, A.Sterk, D.Stienstra, L.Stougie, J.Stuart, H.J.Udding, I.Vroom, R.Witte, P.van Zalen.
(1986) T.Bakker, C.J.Camphuysen, L.Dekkers, P.Derks, J.van Dijk, K.van Dijk, J.A.Dijkhuizen, F.van den Ende, K.Engelen, J. & M.Eshuis, J.Feddema, J.A.van Franeker, M.Geertsma, C.van Gils, J.Goedbloed, S.Hart, E.van Hijum, L. & J.ten Hoorn, A.Jansen, J.de Jong, G.Jonker, M.van de Kastele, G.Keyl, W.Koeman, F.J. Maas, M.Mastenbroek, J.E.den Ouden, W.Pompert, T.Postma, W.de Ruiter, A.Schaap, T.Sluyter, A.van der Spoel, A.Steenvoorden, A.Sterk, D.Stienstra, L.Stougie, J.Stuart, J.W.Vergeer, D.Visser.

Literatuur

- Camphuysen, C.J. 1982. Verslag van de Landelijke Stookolieslachtoffertelling, eind februari 1982. Nieuwsbr.NSO 3(5):89-102.
-- 1985. Landelijke Olieslachtoffertellingen in Februari in Nederland, 1965-84. Nieuwsbr.NSO 5(3):41-55.

Summary

National beached bird surveys were carried out in February 1985 and 1986, being nos. 20 and 21 in a series of surveys, beginning in 1965 (Camphuysen 1985). Both in 1985 and '86 the winter was rather severe, with inland lakes and canals being frozen over for several weeks; the IJsselmeer was covered with ice during 44 and 37 days respectively.

The proportion of coastline surveyed in 1985 was 50% ($n = 670$ km), resulting into large numbers of corpses (14.4/km) and a tremendous variety of species (76 birdspecies). Most numerous were Guillemot (13.9%, $n = 4887$), Oystercatcher (13.4%) and Eider Duck (9.8%). Birdspecies and numbers found are given in tables 1a and 2.

In 1986 42% of the entire coast was surveyed, with rather large numbers being found (6.6/km) and 52 different species identified. Most common species were Oystercatcher (18.3%, $n = 1838$), Guillemot (16.9%) and, exceptionally, Scaup (12.8%). Six Pomarine Skuas found are but the remains of an influx and wreck of the species in November and December 1985 in the southern North Sea. Species and numbers of birds found in the 1986 survey are given in tables 1b and 2.

Although both counts took place in severe winter-conditions, there is quite a difference in species and numbers of birds found. Typical 'winter-victims', such as Great Crested Grebe, diving ducks, waders, Larus-gulls and Coot, were found in great numbers in 1985, in 1986 only the number of Scaups was remarkable. Future comparison of beached bird surveys carried out in severe winters, such as in 1978/79, 1981/82 and the two discussed here, are recommended.

Following the trends found during 1965-84 (Camphuysen 1985), divers again were scarce (in 1985 and '86 0.08 and 0.04/km respectively), but scoters were found to be rather common (0.41 and 0.51 respectively). Probably partly as a result of cold weather conditions, Larus-gulls, again, were common (1.44 and 0.76/km respectively). Kittiwakes were slightly less numerous as was common use during the eighties (0.40 and 0.37/km respectively), but were still much more often found than during the sixties and seventies. The number of Razor-bills found was not exceptional (0.16 and 0.22/km respectively), but again the Guillemot showed to be a very common oil victim in the Netherlands, as it had repeatedly shown in the early eighties (2.02 and 1.05/km respectively).

Kees (C.J.) Camphuysen, NSO, Perim 127, 1503 GB Zaandam.